

Emne nr. 135

GARVEREN OG GARVERHÅNDVERKET

A. PERSONLIGE OPPLYSNINGER

1. Navn, fødselsår og fødested.
2. Hvilket yrke hadde far, hvilket yrke hadde mor?
3. Hadde du noe arbeid eller skolegang utenom folkeskolen før du begynte i garverlære?
4. Hvorfor valgte du å bli garver?
5. Kjenner du til om andre har foretatt intervjuer eller samlet inn noen form for materiale i forbindelse med garving?

B. LÆRETID

1. Når, og hos hvem begynte du i garverlære?
2. Hvilke oppgaver fikk du i læretida?
3. Gikk du på skole eller kurs, og hva lærte du der?
4. Hvilke fagbøker leste du?
5. Hvor lang var læretida?
6. Fikk du et brev eller dokument som bekreftet at du hadde fullført læretida?
7. Var det noen seremonier da du var ferdig med læretida?
8. Hva vet du om garversvenner som vandret på faget?
9. Var du tilsluttet garverlauget? Hvilke fordeler hadde du av det?

C. ARBEID OG STILLING SOM UTLÆRT GARVER

Vi går ut fra at du, da du var utlært, enten begynte å arbeide hos andre og fortsatte med det, eller at du straks eller senere startet eget garveri, Vi vil gjerne at du skal fortelle utførlig om dette. Dersom du ønsker det, kan du gi en sammenhengende framstilling og bruke spørsmålene nedenfor som disposisjon eller huskeliste.

1. Hvilke arbeidsgivere har du hatt (navn) og hvor holdt de til? Når (tidspunkt) begynte du i arbeid?

2. Hvor stor var arbeidsstokken hos hver enkelt arbeidsgiver?
Hvorfra kom de ansatte, og hvilken yrkestittel hadde de i garveriet?
3. Hadde hver enkelt ansatt spesielle arbeidsoppgaver, og hva var din(e) oppgave(r)?
4. Hvor lang var arbeidstida?
5. Var det timelønn eller akkordlønn, og hvordan var den?
6. Hvilken yrkestittel hadde du i denne tida?
7. Når startet du eget garveri, og hvor var det?

D. RÅVARER. REDSKAPER

1. Hva slags dyrehuder ble garvet i garveriet (sau, kalv, gris, storfe, elg, hjort, rein)?
Nevn alle de typene du husker.
2. Hvem leverte hudene til garveriet?
3. Var det vanlig med leiegarving, dvs. at bøndene ”satte inn” huder for å få dem garvet?
Hvordan foregikk dette? Hvor lenge holdt de på med leiegarving?
4. Hvilke redskaper kunne du lage sjøl (.f. eks. drevebrett, tener, kniver o.l.)?
5. Hvilke av redskapene måtte man kjøpe? Hvem kjøpte man dem fra?
Hvor ble disse redskapene produsert? Nevn navn på fabrikker/produksjonsentra.
6. Hvor langt fra garveribygningen lå nærmeste vannkilde?
Hvordan var vanntilførselen til garveriet ordnet?
Hvordan skjedde tømningen av kummene?
7. Hvorfra fikk man kjøpt bark? Hvem var det som barket? Hva betalte du for den?
8. Brukte du andre garvemidler (ekstrakter) enn bark?
Hvor kjøpte du dem, og hva var prisen på dem?
9. Hvor kjøpte du kalken, og hva kostet den?
10. Hvordan fikk du tak i smøring til læret?
Kjøpte du den, eller laget du den sjøl? Hva kostet smøringa?

E. PRODUKSJON. DISTRIBUSJON. SALG

1. Hvor stor var årsproduksjonen målt i garvede huder og skinn?
2. Hva slags produkter ble framstilt i garveriet (fettlær, vekslær, skinn, pels etc.)?
Hva ble de ulike typene av lær brukt til (under- eller overlær etc.)?

3. Hvilke andre virksomheter (butikkutsalg, verksteder etc.) var tilknyttet garveriet?
4. Hvem kjøpte garveriproduktene (skomakere, bønder, lærhandlere, skofabriker)? Ble noen av produktene solt ut av bygda? Hvor stor del av produksjonen utgjorde dette?
5. Hadde garveriet faste kunder eller kunne dette variere? Var det noen form for spesialisering mellom disse?
6. På hvilken måte ble de garvete huder og skinn fraktet fra garveriet til kjøperen?
7. Gi noen eksempler på hva hudene kunne koste ved innkjøp og utsalg.
8. Hva ble restene (hår, bust, ull, hudrester, skrapfett) brukt til?

F. FORHOLDENE INNE I GARVERIET

1. Lag ei skisse med grunnplan av garveribygningen. Forklar i grove trekk hvor i bygningen de forskjellige delene av arbeidet fant sted. Dersom du har bilder (nye eller gamle) av bygningen, eller det som er igjen av den, vil vi gjerne få dem tilsendt. De vil da bli avfotografert av oss og returnert. Dette gjelder også reklamebrosjyrer eller foldere.
2. Hvilke tider på året hadde garveren mest å gjøre? Hvorfor?
3. Hvor lang var arbeidsdagen? Hvilke dager i året kunne en ta fri?
4. Kunne en få plager/sjukdommer som skyldtes arbeidet? Hvilke?
5. Hva slags arbeidsklær/sko ble brukt i garveriet?
6. Hvilke arbeidsoperasjoner var mer ubehagelige eller vanskelige enn andre? Forklar hvorfor. Var det noen deler av arbeidet som ikke kunne utføres av alle?
7. Hvordan var arbeidet ellers fordelt mellom de ansatte? Gikk arbeidet på omgang? Forklar hvordan.

G. ENDRING. OPPHØR

1. Kom det på noe tidspunkt noe nytt når det gjelder garvemidler, arbeidsmåte, redskaper (maskiner), eller produkter? Når (årstall) kom i tilfelle disse nyhetene, og hvilken betydning mener du at de fikk for garveriet?
2. Har det vært garvere i familien før din tid? I tilfelle, nevntidspunkt og slektskapsforhold.
3. Når og hvorfor sluttet du som garver?

H. TRO. VARSLER

1. Har du hørt sagt at det betydde noe om en for eksempel skar feil eller gjorde noe annet galt i forbindelse med garvinga?

I. ARBEIDSPROSESSEN – GARVING AV LÆR TIL SKO- OG SELETØY

Hensikten med denne delen av spørrelista er å undersøke hvilke felles trekk i arbeidsprosessen vi kan finne i et større område og på hvilken måte den varierer fra sted til sted.

Denne oppstillinga er basert på opplysninger om garving av lær til sko- og seletøy på Hadeland.

Dersom spørsmåla ikke følger den praksis som du hadde, er det viktig å få vite mer om nettopp din framgangsmåte.

Dersom du kjenner til eller har praktisert andre typer garving, ber vi deg skrive opplysninger om dette under punkt J.

1. Forbehandling

Hva slags huder ble brukt til disse typene av lær (sko- og seletøy)?

a. Bløtlegging/reingjøring. Hvor foregikk dette? Hva het redskapene/hjelpemidlene og hvordan ble de brukt? Hvor lang tid tok prosessen? Andre opplysninger i forbindelse med bløtlegging/reingjøring?

b. Løsning av håra/kalking. Hvor foregikk dette? Hva het redskapene/hjelpemidlene og hvordan ble de brukt? Hvor lang tid tok prosessen? Hvordan var blandingsforholdet kalk/vatn? Hvor mange huder gikk det i kummen? Andre opplysninger med løsning av håra/kalking?

c. Avhåring. Hvor i huset foregikk dette? Hva het redskapene og hvordan ble de brukt? Ble hudene lagt på en bom eller lignende under avhåringa? Hvordan og av hvilket materiale var denne laget? Hvor lang tid tok prosessen (pr. hud)? Andre opplysninger i forbindelse med avhåringa?

d. Skylling. Hvor foregikk dette? Hva het redskapene/hjelpemidlene og hvordan ble de brukt? Hvor lang tid tok prosessen? Andre opplysninger i forbindelse med skyllinga?

e. Rensing/skaving av kjøttstida. Hvor foregikk dette? Hva het redskapene og hvordan ble de brukt? Ble hudene lagt på en bom eller lignende under denne prosessen? Hvordan og av hvilket materiale var denne laget? Hvor lang tid tok prosessen (pr. hud)? Andre opplysninger i forbindelse med rensing/skaving?

f. Rensing/stryking av narven. Hvor foregikk dette? Hva het redskapene og hvordan ble de brukt? Ble hudene lagt på en bom eller lignende under denne prosessen? Hvordan og av hvilket materiale var denne laget? Hvor lang tid tok prosessen (pr. hud)? Andre opplysninger i forbindelse med rensing/stryking av narven?

g. Skylling. Hvor foregikk dette? Hva het redskapen/hjelpemidlene og hvordan ble de brukt? Hvor lang tid tok prosessen? Andre opplysninger i forbindelse med skyllinga?

h. Pyring. Hvor foregikk dette? Hva besto pyren av og hvordan var blandingsforholdet? Hva het redskapene og hvordan ble de brukt? Hvor lang tid tok prosessen? Hvor mange huder gikk det i kummen? Andre opplysninger i forbindelse med pyringa?

i. Skylling. Hvor foregikk dette? Hva het redskapene/hjelpemidlene og hvordan ble de brukt? Hvor lang tid tok prosessen? Andre opplysninger i forbindelse med skyllinga?

2. Garveprosessen

a. Garving. Hvor i huset (eventuelt ute) foregikk dette? Hva besto blandingen av og hvordan var blandingsforholdet? Hva het redskapene/hjelpemidlene og hvordan ble de brukt? Hvor store var garvekummene (tegn gjerne grunnplan) og av hvilket materiale var de laget? Hvor lang tid tok prosessen? Hvor mange huder gikk det i kummen? Andre opplysninger i forbindelse med garvinga?

b. Avskraping av kjøttrester (falsing). Hvor i huset foregikk dette? Hva het redskapene og hvordan ble de brukt? Ble hudene lagt på en bom eller lignende under falsinga? Hvordan og av hvilket materiale var denne laget? Hvor lang tid tok prosessen (pr. hud)? Andre opplysninger i forbindelse med falsinga?

c. Videre garving. Hvor i huset (eventuelt ute) foregikk dette? Hva het redskapene/hjelpemidlene og hvordan ble de brukt? Hva besto blandingen av og hvordan var blandingsforholdet? Hvor lang tid tok prosessen? Andre opplysninger i forbindelse med den videre garvinga?

d. Skylling. Hvor foregikk dette? Hva het redskapene/hjelpemidlene og hvordan ble de brukt? Hvor lang tid tok prosessen? Andre opplysninger i forbindelse med skyllinga?

e. Pressing. Hvor i huset foregikk dette? Hva het redskapene/hjelpemidlene og hvordan ble de brukt? Hvor mange huder kunne en presse om gangen? Hvor lang tid tok prosessen? Andre opplysninger i forbindelse med pressinga?

3. Videre bearbeidelse av læret

a. Strekking av hudene. Hvor i huset foregikk dette? Hva het redskapene/hjelpemidlene og hvordan ble de brukt? Hvilket materiale var arbeidsbordet(-ene) laget av? Hva ble gjort for at hudene skulle ligge godt på bordet? Hvor lang tid tok prosessen (pr. hud)? Andre opplysninger i forbindelse med strekking av hudene?

b. Smøring. Hvor i huset foregikk dette? Hva besto smøringa av og hvordan var blandingsforholdet? Hva het redskapene og hvordan ble de brukt? Hvor lang tid brukte en pr. hud? Hvor mange ganger ble hudene smurt? Andre opplysninger i forbindelse med smøringa?

c. Tørking. Hvor i huset foregikk dette? Hva het redskapene/Hjelpemidlene og hvordan ble de brukt? Hvor lang tid måtte hudene tørke? Ble hudene tørket like lenge mellom hver smøring? Andre opplysninger i forbindelse med tørkinga?

d. Fjerning av skrapfett. Hvor i huset foregikk dette? Hva het redskapene og hvordan ble de brukt? Hvor lang tid brukte en pr. hud? Andre opplysninger i forbindelse med fjerning av skrapfett?

e. Sverting (for fettlær). Hvor foregikk dette? Hva het redskapene og hvordan ble de brukt? Hva var hensikten med svertinga? Hva besto sverta av og hvordan var blandingsforholdet? Ble sverta laget i garveriet, og hvis ikke, hvor kom den fra? Hvor lang tid tok prosessen (pr. hud)? Andre opplysninger i forbindelse med svertinga?

f. Narvprikking (for fettlær). Hvor foregikk dette? Hva het redskapet og hvordan ble det brukt? Hvor lang tid brukte en pr. hud? Hva var hensikten med narvprikkinga? Andre opplysninger i forbindelse med narvprikkinga?

g. Blankskjæring. Hvor i huset foregikk dette? Hva var hensikten med blankskjæringa? Hva het redskapet og hvordan ble det brukt? Hvor lang tid brukte en pr. hud? Andre opplysninger i forbindelse med blankskjæringa?

h. Krusing. Hvor i huset foregikk dette? Hva var hensikten med krusinga? Hva het redskapet og hvordan ble det brukt? Hvor lang tid brukte en pr. hud? Andre opplysninger i forbindelse med krusinga?

i. Talkumering. Hvor i huset foregikk dette? Hva het redskapene/hjelpemidlene og hvordan ble de brukt? Fantes det ulike slag talkum, hvilke? Hvor lang tid brukte en pr. hud? Andre opplysninger i forbindelse med talkumering?

j. Glassering. Hvor foregikk dette? Hva var hensikten med glasseringa? Hva het redskapet og hvordan ble det brukt? Hvor lang tid brukte enn pr. hud? Andre opplysninger i forbindelse med glasseringa?

k. Lagring. Hvor ble hudene lagret? Hvor lang tid kunne hudene bli lagret? Var det spesielle forholdsregler som måtte tas under lagringen?

l. Gjennomgikk læret andre typer bearbeidelse før det var ferdig (eks. dekorering, farging eller lignende)? Ble det brukt spesielle redskaper til dette?

J. Arbeidsprosess – andre produkter ved garveriet

1. Framstilte garveriet flere typer av lær? Hva var det i framstillingsmåten som skilte disse typene av lær fra hverandre?

2. Framstilte garveriet skinn? Hva slags huder ble brukt til dette? Forklar hvordan skinn ble framstilt og nevnt de redskapene som ble brukt. Hvordan fikk en skinnet mjukt og hva slags redskap ble brukt? Hva besto smøringa av og hvor fikk du den fra?

3. Framstilte garveriet semsket skinn? Hva slags huder ble brukt til dette? Forklar hvordan semsket skinn ble framstilt og nevnt de redskapene som ble brukt. Hvordan fikk en skinnet mjukt og hva slags redskap ble brukt? Hva besto smøringa av og hvor fikk du den fra?

4. Framstilte garveriet pels (hvitgarving)? Forklar hvordan pels ble beredet og nevnt de redskapene som ble brukt. Hvordan fikk en skinnet mjukt og hva slags redskap ble brukt?

5. Framstilte garveriet andre produkter som ikke er nevnt her? Forklar framgangsmåten for disse produktene og nevnt de redskapene som ble brukt.